

Михаил Булгаков
БЕЛАТА ГАРДА

Книгата е објавена со финансиска поддршка од:

ИНСТИТУТ ПЕРЕВОДА

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Михаил Афанасъевич Булгаков, БЕЛАЯ ГВАРДИЯ

Превод од руски јазик
Мирјана Наумовски (Мими Наум)

Лектура
Ирена Ралева

Јазична редакција
Андреј Јованчевски

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени или електронски медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Михаил Булгаков

БЕЛАТА ГАРДА

Вегемот

Скопје, 2016

Посветено на
Љубов Евгењевна Белозерска

Врнеше ситен снег и одеднаш заваја
партали. Ветрот почна да завива.
Виулица. За миг темното небо се спои
со снежното море. Сè исчезна.
„Па, господине“, викна санкарот,
„во неволја сме. Снежна бура!“

Капетановата ќерка

И судени беа мртвите според запишаното
во книгите, според делата нивни.

ПРВ ДЕЛ

I

Голема и страшна беше годината 1918 од раѓањето Христово, втора од почетокот на револуцијата. Лете изобилуваше со сонце, а зиме со снег и особено високо на небото стоеја две ѕвезди: пастирската ѕвезда – вечерната Венера и црвениот треперлив Марс.

Но деновите, и во мирни и во крвави времиња, летаат како стрела, па младите Турбинови не забележаа како, во силен мраз, пристигна белиот и суров декември. О, елов дедо наш, блескав од снег и среќа! Мајко, светла кралице, каде си?

Една година откако ќерката Елена се венча со капетанот Сергеј Иванович Талберг, истата седмица, кога најстариот син, Алексеј Васиљевич Турбин, по тешките походи, службата и несреќите, се врати во Украина, во Градот, во родното гнездо, го симнаа белиот ковчег со телото на мајка им по стрмниот Алексеевски Спуст кон Подол, во малечката црква Свети Никола Добриот на друмот.

Беше мај кога ја чатеа, вишновите и багремовите дрвја сосема ги имаа покриено шилестите прозорци. Отец Александар, кој се препнуваше од тага и збунетост, беше облеан во блесоци и искри од златестите оганчиња, додека ѓаконот, со виолетови лице и врат, сиот нагрнат во ковано злато до врвовите на чкрипливите чизми, мрачно ги мрмореше прошталните зборови за мајката што ги напушташе своите деца.

Алексеј, Елена, Талберг, Ањута – која порасна во домот на Турбинови – и Николка, зашеметен од смртта на мајка си, со перчето коса надвисното над десната веѓа, стоеја покрај нозете на стариот кафеникав светец Никола. Светлосините очи на Николка, сместени на двете страни од долгиот птичји нос, гледаа збунето и изнемоштено. Напати ги крвваше кон иконостасот, кон сводот на олтарот потонат во полумрак, каде што се возвишуваше тажниот и загадочен старец Бог и трепкаше. Зошто ваква казна? Неправда? Зошто требаше да им ја земе мајка им токму сега кога сите се собраа, кога размекна животот?

Одлетувајќи кон црното распукано небо, Бог не даваше одговор, а Николка сè уште не знаеше дека сè бидува онака како што треба да биде и дека сето тоа води кон подобро.

Завршија со чатењето, излегоа во поплоченото црковно предворје и тргнаа низ целиот огромен Град да ја носат кон гробиштата, каде што под црниот мермерен крст веќе одамна лежеше татко им. И ја закопаа мајка им. Ах... ах...

* * *

Многу години пред смртта, во куќата бр. 13 на Алексеевскиот Спуст, покрај калиевата печка

во трпезаријата се топлеа и растеа малата Елена, најстариот Алексеј и малечкиот Николка. Колку често се читаше *Саардамскиот дрводелец* од усвитената површина на калиевата печка, часовникот свиреше весел танец и секогаш, кон крајот на декември, мирисаше на боровина, а разнобојниот парафин гореше на зелените гранчиња. Како одговор на бронзениот часовник што отчукуваше во весел ритам и стоеше во спалната соба на мајка им – која сега ѝ припаѓаше на Елена – во трпезаријата отчукуваше црниот сиден часовник небаре беше своно на кула. Татко им го имаше купено одамна, кога жените носеа смешни ракави надуени кај рамениците. Таквите ракави исчезнаа, времето летна како искра, почина таткото професор, сите пораснаа, а часовникот остана ист како и претходно и отчукуваше небаре беше своно на кула. Сите беа толку свикнати на овој часовник, што, ако по некое чудо го снемаше од сидот, ќе тагуваа небаре им умрел сопствениот глас и со ништо не може да се пополни празното место. Но часовникот, за среќа, беше бесмртен, бесмртен беше и *Саардамскиот дрводелец* и холандските плочки на калиевата печка, животворна и топла како камен на мудроста, во најтешките времиња.

Печката, мебелот од старо црвено кадифе, креветите со блескави копчиња, изветвените теписи, шарени и темноцрвени, со сокол на раката на Алексеј Михајлович, со Луј XIV, кој се излежува на брегот на свиленото езеро во рајската градина, турските теписи со чудни орнаменти на источниот крај, кои му се причинуваа на малиот Николка во бунилото од шарлахот, бронзената ламба под абажур, најубавите ормари на светот со книги што мирисаат на таинствена стара чоколада, со Наташа Ростова,

Капетановата ќерка, позлатените чаши, среброто, портретите, завесите – сите седум полни и прашливи соби во кои пораснаа младите Турбинови, сето ова им го остави мајка им во најтешките времиња и, веќе губејќи го здивот и премалувајќи, се припиваше до раката на расплаканата Елена и велеше:

„Сложно... да живеете“.

* * *

Но како да се живее? Како да се живее?

Алексеј Василевич Турбин, најстариот, кој беше млад лекар, имаше дваесет и осум години. Елена имаше дваесет и четири. Нејзиниот маж, капетанот Талберг – триесет и една, а Николка – седумнаесет и пол години. Судбината си поигра со нив токму кога требаше најмногу да им даде. Одамна веќе почна да вее од север, и да дува, и да носи, и да не престанува, и колку подалеку, толку полошо. Најстариот, Алексеј, се врати во родниот град веднаш по првиот удар што ги потресе планините над Днепар. Сите мислеа дека сето ова ќе престане и ќе започне оној живот за кој се раскажува во слатките книги, а тој не само што не започнуваше туку стануваше сè пострашен и пострашен. На север вееше и вееше снежната виулица, а тука, под нозете, глуво татнеше и виеше вознемирената утроба на земјата. Осумнаесеттата година се приближуваше кон крајот и од ден на ден изгледаше сè пострашно и понакострешено.

* * *

Сидовите ќе се срушат, ќе одлети вознемириениот сокол од белата ракавица, ќе згасне огнот во

бронзената ламба, а *Капетановата ќерка* ќе ја изгорат во печката. Мајка им им рече:

„Живејте!“

Но тие ќе мораат да се мачат и да умираат.

Еднаш во самракот, набргу по погребот на мајка им, Алексеј Турбин му пријде на отец Александар и му рече:

„Да, тажно е кај нас, оче Александар. Тешко е да се заборава мама, а покрај тоа и времево е многу тешко... Тукушто се вратив, си мислев ќе си го средиме животот, и еве...“

Замолче и, седнат покрај замрачената маса, се замисли и погледна во далечината. Гранките во црковниот двор ја имаа прекриено и куќарката на отецот. Се чинеше дека зад сидовите на тесниот кабинет засидан во книги започнува распролетена, таинствена и непрегледна шума. Градот, како и секоја вечер, придушено бучеше и мирисаше на јоргован.

„Што да се прави, што да се чини“, збунето промрморе отецот (секогаш се збркуваше кога требаше да разговара со луѓето). „Божја волја“.

„Можеби сето ова еден ден ќе заврши? Ќе биде ли подобро потоа?“ неодредено праша Алексеј.

Отецот се помрдна во фотелјата.

„Тешко време, тешко, нема што“, промрморе тој. „Но не смее да се паѓа во очај“.

Потоа, извлекувајќи ја белата рака од темниот ракав на мантијата, одеднаш ја стави врз купот книги и ја отвори најгорната, каде што беше вметнат шарен везен бележник.

„Не треба да се паѓа со духот“, проговори збунето, но некако убедливо, „голем грех е да се паѓа со духот... Иако ми се чини дека искушенија ќе има уште. И тоа како ќе има големи искушенија“, збо-

руваше сè поуверено. „Знаете, јас во последно време постојано сум над книгите, стручни, се разбира, најмногу теолошки“.

Ја поткрена книгата, така што последниот зрак светлина низ прозорецот падна врз страницата и прочита:

„Третиот ангел ја излеа чашата своја во реките и во изворите водни, и тие се претворија во крв“.

II

И така, белиот и суров декември, со невидена брзина се приближуваше кон својата половина. На снежните улици веќе се чувствувахе сјајот на Божиќ. Се ближеше крајот на осумнаесеттата година.

Над двокатната куќа бр. 13, која беше необична градба (гледано од улицата, станот на Турбинови беше на вториот кат, а од страната на малото, закосено и пријатно дворче – на првиот), во градината што беше прилепена до стрмниот рид, сите гранки на дрвјата беа сраснати и виснати. Шупите во двориштето беа завеани, снегот го покри ридот и тој се претвори во огромна шеќерна глава. Куќата личеше на капа од некој генерал на Белите. На понискиот кат (гледано од улицата – приземје, а од дворот, под тремот на Турбинови – подрум) светна слабо жолто светло на Василиј Иванович Лисович, инженер и кукавица, буржуј и антипатичен човек, а горе, силно и весело светнаа прозорците на Турбинови.

Алексеј и Николка во самракот отидоа по дрва во шупата.

„Ах, по ѓаволите, и дрва има многу малку. Види, и денес краделе“.

Од електричната светилка што ја држеше Николка излета сноп светлина и се гледаше дека некој ги тргал даските од шупата и пак набрзина ги враќал однадвор.

„Ќе ги стрелам ѓаволиве! Чесен збор. Знаеш што: ајде да стражариме ноќва! Сигурен сум дека тоа се чевларите од број единаесет. Какви скотови! Дрва имаат повеќе од нас!“

„Нека одат по ѓаволите... Ајде, земај да носиме“.

За рѓаната брава зачкрипи, куп од цепаници се струполи кон браќата и однесоа од тие дрва. Некаде околу девет часот вечерта до Саардамските плочки на калиевата печка не можеше ни да се пријде.

Прекрасната печка на својата блескава површина ги носеше следниве историски записи и цртежи направени со мастило во различни периоди од осумнаесеттата година од раката на Николка, полни со најдлабока смисла и значење:

„Ако ти кажат дека сојузниците брзаат за да ни помогнат, не верувај. Сојузниците се скотови.

Тој ги поддржува болшевиците“.

Цртеж: муцката на Мом.

Потпис:

„Улан Леонид Јуревич“.

„Страшни, ужасни гласини:

Идат црвените банди!“

Цртеж во боја: глава со свиснати мустаќи, со папаха¹ и сино опавче.

Потпис:

„Смрт за Петљура“.

---

¹ Папаха (туркмен.) – машка крзнена капа што ја носат кавкаските народи и Козаците во Средна Азија. (заб. на прев.)

Со рацете на Елена и на старите драги пријатели на Турбинови од детството – Мишлаевски, Караш и Шервински – со бои, мастило, туш и вишнов сок беше напишано:

„Елена Васиљевна многу нè сака,
И овој, и оној.“

„Леночка, зедев билети за *Аида*“.
Галерија бр. 8, десна страна“.

„На дванаесеттиот ден од мај 1918 година се вљубив“.

„Дебел сте и грд“.

„По ваквите зборови ќе се застрелам“.

(Цртеж на пиштол браунинг).

„Да живее Русија!“

„Да живее монархијата!“

„Јуни. Баркарола“.

„Цела Русија не го помни залудно
Денот на Бородино“.

Со печатни букви, напишано со раката на Николка:

„Наредувам на печката да не се пишуваат непотребни работи. Се заканувам со стрелање и одземање на правата на секој другар што нема да го почитува ова. Комесарот на Подолскиот окружен комитет: дамски, машки и женски кројач Абрам Пружинер,

30 јануари 1918 година“.

Пламентеше исцртаната калиева печка, чукаше црниот часовник како и пред триесет години: тик-так. Најстариот Турбин, светлокос, избричен, остарен и мрачен од 25 октомври 1917 година, во војничка јакна со огромни џебови, сини панталони и нови меки чевли, седеше во омилената поза – со нозете протегнати на фотелјата. Покрај неговите нозе, на клупата седеше Николка со перчето, со

нозете спружени речиси до бифето – трпезаријата беше мала. На нозете носеше чизми со токи, а неговата другарка – гитарата – дрнкаше нежно и тивко. Дрнкаше неодредено... затоа што ништо не беше јасно и извесно... Беспokoјно беше во Градот, магливо, лошо...

На рамениците Николка имаше подофицерски еполети со бели ленти, а на левиот ракав имаше трбојна нашивка со остри агли. (Прва бригада, пешадија, трет оддел. Формирана четири дена пред претстојните настани).

Но, и покрај сите настани, во трпезаријата, во суштина, беше прекрасно. Беше топло, пријатно; кремастите завеси беа спуштени. Топлината ги грееше браќата, раѓаше некаква млитавост.

Алексеј ја остави книгата и се протегна.

„Ајде, отсвири ја *Престрелки*.

Дрн, та-там... Дрн, та-там...

*Во чизми убави
и фурашки тешки еден тон
идат јункерите – инженерите!“*

Алексеј почна да потпевнува. Очите му беа мрачни, но во нив заискри пламен, а во вените – жар. Но тивко, господа, потивко...

*Здраво, летувалци,
здраво, летувалки...*

Маршира гитарата, од нејзините жици се симнува инженерска чета – еден, два!

Николкините очи се присетуваа: Училиштето. Излупените Александровски столбови, топовите. Ползат јункерите на стомак од прозор до прозор, во

престрелка. Митралези на прозорците. Толпа војници го зазема училиштето, толпа униформи. Што да се прави? Се исплаши генералот Богородицки и се предаде, се предаде сосе јункерите. Срамота...

*Здраво, летувалци,
здраво, летувалки,
престрелките кај нас одамна започнаа.*

Очите на Николка се замаглија.

Вжарени витли над темноцрвените украински полиња. Низ прашината маршираат правливите јункерски чети. Сето ова беше и сега го нема. Срамота. Бесмислица.

Елена ја отвори драперијата и во црниот процеп се појави нејзината црвенкаста глава. Меко ги погледна браќата, а кон часовникот упати вознемирен поглед. Тоа беше сосема разбирливо. Каде ли беше Талберг? Беше загрижена.

Сакаше да го сокрие тоа, да запее со браќата, но одеднаш застана и го крена прстот.

„Чекајте малку! Слушате?“

Четата го прекина маршот на сите седум страни: Стој! Сите тројца се вслушаа и се уверија – топови. Тешко, далеку и тивко. Еве ги уште еднаш. Буум... Николка ја остави гитарата и брзо стана, а по него задишано се крена и Алексеј.

Во салонот за прием беше сосема темно. Николка се удри во масата. Во прозорците како навистина да се одигруваше операта *Нок пред Божик* – снег и огинчиња. Треперат и светкаат. Николка се залепи на прозорецот. Од очите му исчезна вжарениот вител и училиштето, во нив се гледаше само сосредоточеност. Каде? Ги собра своите подофицерски раменици.

„Господ знае. Се чини дека пукаат кај Свјатошино. Чудно, не може да биде толку блиску“.

Алексеј стоеше во темнината, а Елена блиску до прозорецот и можеше да се види дека нејзините црни очи се полни со страв. Што ли значи ова што сè уште го нема Талберг? Алексеј ја чувствуваше нејзината вознемиреност и поради тоа не изусти ни збор, иако многу сакаше да проговори. Во Свјатошино. Без сомнение. Пукаат на дванаесет врсти од Градот, не повеќе. Што ли се случува?

Николка се фати за резето, а со другата рака го притисна стаклото толку силно како да сакаше да го скрши и да излета. Дури и носот го залепи врз него.

„Сакам да појдам таму, да дознаам што се случува...“

„Да, уште ти фалиш таму...“

Елена зборуваше вознемирено. Еве ти несреќа. Сопругот требаше да се врати најдоцна до три часот попладне, а веќе беше десет.

Молкум се вратија во трпезаријата. Гитарата мрачно молчеше. Николка го влечеше самоварот од кујната, а тој злобно потсвирнуваше и прскаше. На масата имаше чашки со нежни цветчиња еднадвор и позлатена внатрешност, необични, како украсни столпчиња. Додека беше жива мајка им, Ана Владимировна, тоа во семејството претставуваше празничен сервис, а сега децата си го користеа секојдневно. И покрај топовите и сето тоа мачење, вознемиреност и бесмислици, чаршафот беше бел и штиркан. Така беше благодарение на Елена, која не можеше поинаку, и Ањута, која беше порасната во домот на Турбинови. Подовите блескаа, а на масата, иако беше декември, во цилиндричната ваза со мат површина имаше сини хортензии и две тем-

ни и овенати рози што ја потврдуваа убавината и стабилноста на животот, без оглед на тоа што на влезот од Градот стоеше лукавиот непријател подготвен да го разруши прекрасниот снежен Град и да ги здроби остатоците од мирот под своите петици. Цвеќето беше подарок од верниот обожавател на Елена, гардискиот поручник Леонид Јуревич Шервински, пријател на продавачката од познатата продавница за слатки „Маркиз“, пријател на продавачката од убавата цвеќарница „Флората на Ница“. Под сенката од хортензиите имаше чинија со темносини шари, со неколку парчиња колбаси, путер во просирен сад, во кошницата за леб – нож фраже и бел долгнавест леб. Колку прекрасно би било кога би можело нешто да се поткасне и да се испие чај, кога не би биле сите овие мрачни околности... Ах... ах...

На чајникот одозгора јаваше шарен петел со пердуви како чешлана волна, а на сјајната страна на самоварот се отсликуваа трите изобличени лица на Турбинови. Образите на Николка изгледаа како оние на Мом.

Во очите на Елена се гледаше мака, а перчињата од нејзината коса, осветлени од црвеникавата светлина, беа свенати.

Талберг имаше некаде заглавено со својот хетмански воз што пренесува пари и им ја уништи вечерта. Господ знае што се случило со него... Браќата неволно цвакаа од сендвичите. Пред Елена стоеше чашка во која се ладеше чај и „Господи-нот од Сан Франциско“². Замаглените очи гледаа во зборовите:

... мрак, океан, снежна бура.

---

² Познат расказ од Иван Бунин (1915), што завршува со зборовите: „мрак, океан, снежна бура“. (Заб. на прев.)

Елена не читаше.

Најпосле, Николка не можеше да издржи:

„Би сакал да знам зошто толку блиску пукаат? Па не е можно дека...“, самиот се прекина и одразот на неговото движење се искриви во самоварот. Настапи тишина. Стрелката ја помина десеттата минута и – тик-так – се приближуваше кон десет часот и петнаесет минути.

„Пукаат затоа што Германците се никаквеци“, неочекувано промрмори Алексеј.

Елена ја крена главата кон часовникот и праша:

„Зарем, зарем навистина ќе нè остават на милоста на судбината?“ гласот ѝ беше тажен.

Браќата, небаре договорени, завртеа со главите и почнаа да ја лажат:

„Ништо не се знае“, рече Николка и гризна од лебот.

„Јас го реков тоа онака, хм... како претпоставка. Гласини“.

„Не, не се гласини“, упорна беше Елена. „Тоа не се гласини, вистина е; денеска ја видов Шчеглова и ми кажа дека од кај железничката Бородјанка се вратиле два германски полка“.

„Глупости“.

„Размисли самата“, почна Алексеј, „логично ли е Германците да го пуштат тој никаквец во близина на Градот? Размисли, а? Јас лично никако не можам да замислам како би издржале со него барем минута. Потполн апсурд. Германците и Петљура. Па самите тие го нарекуваат бандит, никако поинаку. Смешно е“.

„О, што зборуваш. Ги знам Германците. Имам видено неколкумина со црвени ленти. И еден пијан подофицер со некоја жена. И жената беше пијана“.

„Што дека? Индивидуални случаи на распуштеност се можни дури и во Германската армија“.

„Значи, според вас, Петљура нема да влезе?“

„Хм... Според мене, тоа не може да се случи“.

„Дефинитивно. Налеј ми уште една чашка чај, те молам. И не грижи се. Чувај си го мирот, што се вели“.

„Но, боже, каде е Сергеј? Сигурна сум дека го нападнале нивниот воз и...“

„И што? Зошто попусто измислуваш? Па таа линија е совршено слободна“.

„Па зошто тогаш го нема?“

„Господи, боже мој! Знаеш и самата каков е патот. На секоја станица застанувале, веројатно по четири часа“.

„Революционерен пат. Еден час патуваш – два стоиш“.

Елена тешко воздивнувајќи, погледна во часовникот, одмолчи и потоа повторно прозборе:

„Господи, господи! Ако Германиците не ја направеа оваа подлост, сè ќе беше одлично. Два нивни полка се доволни за да се уништи – како мува – тој ваш Петљура. Не, гледам дека Германците играат некаква подла двојна игра. И зошто ги нема фалените сојузници? Ух, никаквеци. Ветуваа, ветуваа...“

Самоварот што до овој момент молчеше, неочекувано засвири. Неколку јагленчиња што се одронија од сивата пепел се стркалаа врз служавникот. Браќата неволно погледнаа кон печката. Одговорот беше напишан на неа:

„Сојузниците се скотови!“

Стрелката запре на петнаесеттата минута, часовникот зачкрипи и чукна само еднаш, а во истиот миг во ходникот под таванот се чу тенок звечлив свон.

„Фала му на бога, еве го Сергеј“, радосно рече Алексеј.

„Да, Талберг е“, потврди Николка и истрча да отвори.

Елена се вцрви и стана.

* * *

Но, тоа воопшто не беше Талберг. Трите врати треснаа и на скалите глуво прозвучи зачудениот глас на Николка. Се чу друг глас како одговор. По гласовите, по скалите почнаа да се искачуваат звуци на потковани чизми и удар на кундак. Низ вратата од ходникот влезе ладен воздух и пред Алексеј и Елена се појави висока фигура со широки раменици во шинел долг до петите, на кој имаше заштитни еполети со три ѕвездички нацртани со мастило што укажуваа на звањето поручник. Качулката му беше покриена со иње, а тешката пушка со кафеавиот бајонет го зазеде целиот ходник.

„Добровечер“, процеди фигурата со зарипнат тенор и со вкочанетите прсти ја дофати качулката.

„Витја!“

Николка ѝ помогна на фигурата да ги одврзе врвките, качулката падна и се појави офицерска фурашка со потемнета кокарда и над огромните раменици се појави главата на поручникот Виктор Викторович Мишлаевски. Главата му беше многу убава, чудна и тажна, со привлечна убавина на висински стара лоза и потекло. Неговата убавината се отсликуваше во смелите очи со различна боја, во долгите трепки. Носот му беше грбав, усните – горди, челото – бело и чисто, без особени црти. Но еден агол од устата му беше тажно виснат, а подбрадокот, пак, му беше косо отсечен небаре